

เล่มที่
1

รายงาน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 MCU Nan Congress II

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

Proceedings

การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจ
และสังคมอย่างยั่งยืนในยุค THAILAND 4.0

Research and Innovation for Sustainable Mental
and Social Development in Thailand 4.0 Era

สำนักงาน น.น.บ.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ถ้อยแถลงของประธานคณะบรรณาธิการ	ก
คำนำ	ง
ศึกษาการบำเพ็ญตบะกับการบรรลุธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท พระรุ่งโรจน์ จารุธมโม, พระมหาสุพัฒน์ วิจิราวุธ, ประสพฤกษ์ รัตนยงค์	1
คติความเชื่อลัทธิสังกวางคีในวรรณกรรมทักษิณ พระมหาพจน์ สุวโจ, ไว ชีรัมย์	9
นิเวศวิทยาเชิงพุทธสะท้อนผ่านวัตรปฏิบัติของหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, อธิทิพย์ พวงจันทร์, พระมหาโชตนิพิฐพนธ์ สุทธิจิตโต	20
การสร้างบัณฑิตที่เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุขตามแนวพุทธศาสนา พระมหาอินทร์วงศ์ อีสสรภาณี, จันทรัมย์ ตาบุลิ่ง	33
การศึกษาปรัชญาชีวิตเพื่อสร้างจิตสาธารณะตามหลักพุทธปรัชญา พระณัฐวัฒน์ ญาณุปโปโก	41
ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักอายตนะที่ส่งผลต่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พระครูวินัยธรฐพรพรช อุดคตมโม	58
กำเนิดและพัฒนาการแม่ชีไทย แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, พระมหาสันติ อธิภทฺโท, อรชร ไกรจักร	70
ศาสนากับการพัฒนา: ไสยศาสตร์ เครื่องราง พระครูธรรมธะมะลิน กิตติปาโล, พระครูวิภัชธรรมวิจิตร, กฤตสุขชิน พลเสน, ประเวศ วัฒนาแก้ว, สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์	79
ถ้ำหลวงนางนอน: อาถรรพ์หรือธรรมชาติ พระครูวิมลศิลป์กิจ	86
จริยศาสตร์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลกน้อยชาดก สิงห์คำ รักป่า, พระครูวรวรรณวิฑูรย์	94

คติความเชื่อลัทธิลังกาวงศ์ในวรรณกรรมทักษิณ Cult of Lankavamsa Buddhism in Southern Literatures of Thailand

พระมหาพจน์ สุวโจ
ไว ชีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เข้าสู่บริเวณภาคใต้ของประเทศไทยสมัยอาณาจักรตามพรลิงค์ ได้ประดิษฐานมั่นคงถาวรเพราะได้รับการสนับสนุนอุปถัมภ์เป็นอย่างดีจากสถาบันพระมหากษัตริย์ ปรากฏเห็นเป็นหลักฐานจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นปูชนียสถานคือพระบรมธาตุเจดีย์ ประติมากรรมคือพระพุทธรูปปางน้อยใหญ่ และหลักฐานอ้างอิงจากต่างประเทศ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องชี้บอกถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์บริเวณอาณาจักรตามพรลิงค์ นอกจากนั้นยังบ่งถึงสัมพันธ์ไมตรีระหว่างสองแผ่นดินดังกล่าวคือศรีลังกาและไทย แต่มีสิ่งหนึ่งซึ่งนักวิชาการไทยยังไม่ให้น้ำหนักเท่าที่ควรคือวรรณกรรม เพราะมองเห็นว่าเป็นเพียงเรื่องเล่าสืบทอดกันมาไม่มีน้ำหนักพอที่จะยืนยันได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดช่องว่างทางบริบทประวัติศาสตร์ ผู้เขียนเห็นว่าหากมีการวิเคราะห์วรรณกรรมทักษิณ โดยเฉพาะการยกประเด็นสำคัญเกี่ยวกับคติความเชื่อของลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายของสังคมไทย ย่อมจะเกิดประโยชน์และสามารถชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของลัทธิลังกาวงศ์บริเวณภาคใต้ของประเทศไทย

คำสำคัญ: ลัทธิลังกาวงศ์, อาณาจักรตามพรลิงค์, วรรณกรรมทักษิณ

Abstract

Lankavamsa Buddhism spread to the south of Thailand in the period of Tambralinga kingdom. The Lankavamsa Buddhism was popular in Thai society because of the king's patronage. Many documents were available such as sacred sites, sculptures and foreign references. Those documents show the influence of Lankavamsa Buddhism in Tambralinga kingdom. Moreover, those documents point out the mutual relationship of both country, Sri Lanka and Thailand. Of those documents, literary documents cannot recognize by Thai scholars. It is said that these literatures were only oral stories which cannot emphasize, so it can make the gap of historical context. I consider that analyzing the southern literatures of Thailand, especially main idea about a cult of Lankavamsa Buddhism, was popular in Thailand and can provide benefit and shows the influence of Lankavamsa Buddhism in the South of Thailand.

Keyword: Lankavamsa Buddhism, Tambralinga Kingdom, Southern Literatures

บทนำ

วรรณกรรมทักซิณหรือภาคใต้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้ 1) วรรณกรรมคำสอน ทำหน้าที่แนะนำสั่งสอนอบรมคนให้ปฏิบัติตามจริยธรรมหรือค่านิยมที่สังคมกำหนด โดยผู้แต่งในฐานะส่วนหนึ่งของสังคม ได้ประมวลข้อตกลงของสังคมในรูปแบบของจารีตประเพณี ธรรมเนียมประเพณีและศาสนธรรมที่สังคมยึดถือปฏิบัติด้วยการประพันธ์ขึ้นไว้ วรรณกรรมประเภทนี้นิยมแต่งเป็นร้อยกรองและกาพย์ เพราะสามารถนำมาอ่านเป็นทำนองสวดได้อย่างเหมาะสมเจาะ สอดคล้องกับวัฒนธรรมการสวดหนังสือของชาวใต้¹ 2) วรรณกรรมนิทานประโลมโลก เกิดขึ้นจากการเขียนเรื่องเพื่อสวดอ่านในยามว่าง เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เนื้อเรื่องมักเป็นแบบจักรๆ วงศ์ๆ เป็นเรื่องของการต่อสู้เชิงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ แม้สาระของเรื่องจะมีคติและแทรกคำสอนต่างๆ ไว้ แต่มีได้เน้นเป็นเรื่องสำคัญ วรรณกรรมประเภทนี้พบมากกว่าประเภทอื่นๆ เพราะมีการเขียนและอ่านกันมาก แม้จะเขียนเพื่ออ่านสนุกแต่ก็สมบูรณ์ด้วยคุณค่าด้านอื่นเกือบครบถ้วน โดยเฉพาะด้านสังคมได้บันทึกวิถีชีวิตของชาวบ้าน ตลอดจนทัศนคติต่างๆ ไว้เกือบทุกแง่มุม² และ 3) วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่ปรากฏในเอกสารประเภทจารึกโบราณ เช่น จารึกบนแผ่นศิลาหรือฐานพระพุทธรูป อักษรที่ใช้จารึกนั้นล้วนพัฒนามาจากอักษรอินเดียภาคใต้แบบปัลลวะ และส่วนใหญ่ใช้ภาษาสันสกฤต มีบางหลักใช้ภาษาทมิฬและภาษามอญ ถัดมาเป็นเอกสารตัวเขียนโดยใช้อักษรไทยหรืออักษรขอม จารึกลงในใบลานหรือบันทึกลงในสมุดข่อยหรือสมุดไทย ซึ่งชาวภาคใต้เรียกว่า “บุต” หรือ “หนังสือบุต” และเรียกตามลักษณะเนื้อกระดาษว่า “บุตดำ” และ “บุตขาว”³

วรรณกรรมทักซิณที่ผู้เขียนคัดเลือกมาเพื่อวิเคราะห์นั้นเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์อักษร ประเภทตำนานและพงศาวดารประกอบด้วย 3 เรื่อง ได้แก่ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และพระนิพพานโสทร เหตุเพราะผู้เขียนเห็นว่าวรรณกรรมเหล่านี้มีร่องรอยของคติความเชื่อลัทธิลังกาวงศ์เด่นชัด หากนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับคัมภีร์ต้นฉบับของศรีลังกา กล่าวคือ คัมภีร์มหาวงศ์ คัมภีร์ฐาธาตวงศ์ และคัมภีร์ภูปวงศ์ น่าจะทำให้เห็นถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ในอาณาจักรตามพรลิงค์ รวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมแบบลังกาด้วย

¹ อุดม หนูทอง, “วรรณกรรมคำสอน,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2529), หน้า 3281.

² อุดม หนูทอง, “วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 8, หน้า 3284.

³ ประพันธ์ เรื่องณรงค์, “วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์อักษร,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 8, หน้า 3286.

วรรณกรรมทักซิณ

1. **ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช** ตำนานเล่มนี้สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นสมัยแผ่นดินพระนารายณ์มหาราช เพราะศักราชตอนท้ายบอกให้ทราบว่าเป็นตอนปลายแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง แต่น่าเสียดายเนื้อหาเป็นประโยชน์เฉพาะด้านโบราณคดี⁴ เชื่อว่าน่าจะเป็นหนังสือเชิงกวีของนักประพันธ์ชาวนครศรีธรรมราช และแต่งประมาณรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์⁵ บางที่ตำนานเล่มนี้เรียกว่าตำนานฉบับท้องถิ่น เพราะบันทึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชเกี่ยวกับราชวงศ์ศรีมหาราชา ซึ่งมีพื้นฐานมาจากเมืองลานสกาและเมืองเวียงสระ อีกทั้งมีเรื่องราวเกี่ยวกับวีรบุรุษท้องถิ่นผสมแทรกด้วย⁶ เนื้อหาของตำนานเล่มนี้กล่าวถึงความสำคัญของพระทันตธาตุ การสร้างเมืองนครศรีธรรมราช และการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยเน้นกล่าวถึงการอัญเชิญพระทันตธาตุมาหาดทรายแก้ว แล้วนำไปถวายกษัตริย์ลังกา พร้อมด้วยเรื่องราวของกษัตริย์หลายพระองค์ผู้พยายามสร้างเมืองนครศรีธรรมราช และพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนาแห่งคาบสมุทรมลายู ความจริงคือเรื่องราวการอัญเชิญพระเขี้ยวแก้วจากอินเดียไปเกาะลังกานั้นปรากฏเห็นในคัมภีร์ท้าวธาตุดวงศ์⁷ ซึ่งเดิมเป็นผลงานของพระสงฆ์แห่งสำนักอภัยคีรีวิหาร มีการเล่าขานสืบต่อกันมาหลายศตวรรษก่อนจะมีการรวบรวมแต่งเป็นภาษาบาลีในสมัยอาณาจักรโพไห่นารูระ โดยพระธรรมกิตติเถระ⁸ ส่วนพระเถระผู้นำคัมภีร์ท้าวธาตุดวงศ์มายังอาณาจักรตามพรลิงค์นั้น สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระเถระแห่งสำนักอภัยคีรีวิหาร และเหตุการณ์นี้น่าจะเกิดขึ้นสมัยพระเจ้าปดุงพมหาราชปฏิรูปศาสนาและรวบรวมนิกายน้อยใหญ่ให้เป็นหนึ่งเดียว พระสงฆ์ศรีลังกาบางส่วนที่ไม่พอใจอาจจะพากันเดินทางมายังเมืองตามพรลิงค์ สอดคล้องกับการพยากรณ์การสร้างเมืองนครศรีธรรมราชของพระมหาเถรพรหมเทพ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นคติความเชื่อของพระสงฆ์ลัทธิมหายานตามแบบศรีลังกา

2. **ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช** ต้นฉบับเดิมของตำนานเล่มนี้เป็นสมุดไทยชำรุดคร่ำคร่า เขียนด้วยเส้นหมึกดำเป็นอักษรไทยย่อลบเลือนหลายแห่ง เคยตีพิมพ์ 2 ครั้งแล้วแต่ยังไม่สู้แพร่หลาย ตำนานเล่มนี้ถ้าอ่านกันอย่างธรรมดาถืออาจนึกกว่าเป็นนิยายนิทาน แต่ถ้าอ่านด้วยพินิจพิเคราะห์จะเห็นว่ามิใช่ในทานธรรมดา คงเป็นเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ครั้งโบราณแล้วมีผู้เล่าสืบต่อปากคำกันมา⁹ และตำนานเล่มนี้ถือว่าเป็นตำนานฉบับหลวง เพราะเป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช ที่มีพื้นฐานมาจาก

⁴ **ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช**, พิมพ์ในงานปลงศพ นางเพนรินทร (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พิมพ์ที่โรงพิมพ์โกสณพิพรรฒธนากร) เมื่อปีมะโรง พ.ศ.2471, หน้า คำนำ.

⁵ **เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ นางตลับ จันทราทิพย์ ณ ฉาปนสถานกองทัพก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 19 ธันวาคม พุทธศักราช 2510, หน้าคำนำ ค.

⁶ รองศาสตราจารย์ ประทีป ชุมพล, **นครศรีธรรมราช: ตำนาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์**, (สำนักพิมพ์อดีต, 2536), หน้า 55.

⁷ พระธรรมกิตติเถระ, **คัมภีร์ท้าวธาตุดวงศ์ ตำนานพระเขี้ยวแก้ว**, ปรีวรรตและแปลโดย นายสวาท เหล่าอูด, (กรุงเทพมหานคร: อีรพงษ์การพิมพ์, 2544), หน้า 39-43.

⁸ G.P. Malalasekera, **ศรีลังกา: ว่าด้วยประวัติศาสตร์ การณ์พระศาสนา และวรรณคดี**, แปลโดย ลังกากุมาร, (นครปฐม: สำนักพิมพ์สาละ, 2545), หน้า 95-96.

⁹ **เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**, หน้า 46.

กรุงศรีอยุธยาและเพชรบุรี¹⁰ เนื้อหาของตำนานกล่าวถึงการอัญเชิญพระทันตธาตุมาประดิษฐานที่หาดชายแก้วทะเลรอบก่อนที่จะส่งไปถวายกษัตริย์ลังกา ต่อมากษัตริย์หลายพระองค์ ดังเช่น พญานรบดีราชราชา พระยาศรีธรรมโศกราช พญาศรีไสยณรงค์ และพระพนมวังพร้อมนางสะเดียงทอง ได้สร้างเมืองนครศรีธรรมราชให้ยิ่งใหญ่ พร้อมสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ให้เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรตามพรลิงค์ สันนิษฐานว่าการสร้างเมืองนครศรีธรรมราชและการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ น่าจะเป็นคติความเชื่อเพื่อให้เป็นบุญสถานศักดิ์สิทธิ์ ลักษณะเช่นเดียวกันนี้ปรากฏเห็นในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ซึ่งผูกเรื่องการสร้างบูรพารามเจดีย์ให้เป็นสถานที่บูชากลางเมืองอนุราธปุระ¹¹ คติการแต่งตำนานเกี่ยวกับพระบรมธาตุและตำนานเมือง ตลอดจนการสถาปนาพระบรมธาตุไว้กลางเมืองเช่นนี้ ประเทศไทยได้รับแบบอย่างมาจากศรีลังกา ซึ่งมีบทบาทต่อประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในดินแดนไทยนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา¹²

3. พระนิพนพานโสทร วรรณกรรมเรื่องนี้ว่าด้วยจารีตและคำบอกเล่าที่ถูกนำมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จัดเรียงลำดับของเหตุการณ์โดยยึดเอาตัวบุคคลสำคัญของท้องถิ่นหรือของเมืองเป็นเครื่องกำหนดวิธีดำเนินเรื่อง ยิ่งไปกว่านั้นวรรณกรรมเรื่องนี้ยังสะท้อนภาพทางวัฒนธรรมภาคใต้ โดยมีพระบรมธาตุเจดีย์ ณ หาดทรายแก้วเมืองนครศรีธรรมราชเป็นหลักเคารพสูงสุดของกลุ่มคนในภาคใต้ และมีพระเจ้าศรีธรรมโศกราชเป็นแกนกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนเหล่านั้น คุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนี้อยู่ที่การเชื่อมต่ออดีตอันรุ่งเรืองไพศาลของนครศรีธรรมราช ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและการพระศาสนาที่สำคัญในภูมิภาคนี้เข้ากับเอกภาพทางวัฒนธรรมในภาคใต้¹³ นอกจากนี้ วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลและแนวคิดจากลัทธิผสมกับอิทธิพลท้องถิ่น เพราะเนื้อหาว่าด้วยการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุการสร้างพระธาตุเจดีย์ในลังกา พระทันตธาตุ และการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ในเมืองนครศรีธรรมราช และการสร้างบ้านแปลงเมืองนครศรีธรรมราช¹⁴ เนื้อหาเริ่มต้นจากการสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระเจ้าอชาตศัตรูตามคำแนะนำของพระกัศยปเถระ การสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพญาโศกราชแห่งเมืองอินทปัตถ์ โดยความช่วยเหลือของพระโมคคัลลีบุตรเถระกับพระมาลัยเถระ การอัญเชิญพระทันตธาตุไปเกาะลังกา การสร้างเมืองนครศรีธรรมราชและสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ ประเด็นชวนวิเคราะห์คือ บทบาทของพระโมคคัลลีบุตรเถระในวรรณกรรมเรื่องนี้มีส่วนคล้ายกับประวัติของพระอุคุตเถระ โดยเฉพาะการแสดงฤทธิ์ปราบพญามารผู้มาขัดขวางการสร้างพระเจดีย์ของพญาโศกราช¹⁵ เป็นไปได้หรือไม่ว่าสมัยแต่ง

¹⁰ รองศาสตราจารย์ ประทีป ชุมพล, **นครศรีธรรมราช**, หน้า 55.

¹¹ **อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค 1 ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550), หน้า 107.

¹² ธนธร กิตติกานต์, **มหาธาตุ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2557), หน้า 16.

¹³ **พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ ส่วนวนที่ 1**, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2528), หน้า คำนำ.

¹⁴ เฉลิม จันปฐมพงศ์, “พระนิพนพานโสทร: การศึกษาเชิงวิจารณ์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526), หน้า 3.

¹⁵ **ความเข้าใจเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวทาน**, ส. ศิวรักษ์ แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคสดีไทย, 2552), หน้า 61-89.

คัมภีร์เล่มนี้ลัทธิลังกาวงศ์ได้เข้ามาแทนที่ลัทธิคัสอนมหายานเรียบร้อยแล้ว การแต่งเรื่องราวให้พระโมคคัลลีบุตรเถระมีบทบาทแทนที่พระอุปกุเถระ น่าจะเป็นการบ่งบอกนัยอย่างหนึ่ง

คติความเชื่อพระเขี้ยวแก้ว

เรื่องราวเกี่ยวกับพระเขี้ยวแก้วของพระพุทธเจ้าหรือพระทันตธาตุ พบเห็นครั้งแรกในมหาปรินิพพานสูตรตอนเหตุการณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ¹⁶ ถัดมาคัมภีร์สุมังคลวิลาสินีได้เสริมความว่า การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุนั้น โทณพราหมณ์ได้ขอร้องพระเขี้ยวแก้วเบื้องขวาไว้ในระหว่างผ้าโพก ท้าวสักกะจอมเทพเห็นว่าไม่สมควรจึงอัญเชิญไปยังเทวโลกและประดิษฐานไว้ที่พระจุฬามณีเจดีย์¹⁷ คัมภีร์สมันตปาสาทิกาก็ระบุว่าพระเขี้ยวแก้วเบื้องขวาประดิษฐานที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เช่นกัน¹⁸ หลักฐานเกี่ยวกับพระเขี้ยวแก้วอีกแห่งหนึ่งพบเห็นในบันทึกของพระภิกษุฟาเทียน ผู้เดินทางมาเกาะลังกาเพื่อศึกษาคติความเชื่อ มหายานและพำนักอยู่กับคณะสงฆ์สำนักอภัยคีรีวิหาร ซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับพระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวถึงพิธีแห่แห่นพระเขี้ยวแก้วอย่างยิ่งใหญ่ซึ่งจัดขึ้นกลางเดือนสามของทุกปี¹⁹

เรื่องพระเขี้ยวแก้วมีกล่าวถึงในคัมภีร์มหาวงศ์ของพระสงฆ์สำนักมหาวีหารเช่นเดียวกัน²⁰ แต่หากเปรียบเทียบกับเรื่องราวของต้นพระศรีมหาโพธิ์ถือน้อยนักจนผิดสังเกต สันนิษฐานว่าอคติดังกล่าวน่าจะเกิดจากความชิงชังระหว่างคณะสงฆ์สำนักมหาวีหารกับสำนักอภัยคีรีวิหาร โดยเฉพาะเหตุการณ์คราวคณะสงฆ์สำนักอภัยคีรีวิหาร ยุยงกษัตริย์ให้เผาทำลายอารามวิหารของคณะสงฆ์สำนักมหาวีหารจนสิ้นซาก²¹ อีกนัยหนึ่งสำนักมหาวีหารอาจต้องการให้ความสำคัญกับบุญสถานศักดิ์สิทธิ์อันอยู่ในบริเวณสำนักแห่งตน จึงข้ามความสำคัญและความทรงอิทธิพลของพระเขี้ยวแก้วเสีย เรื่องราวของพระทันตธาตุอย่างละเอียดปรากฏเห็นในคัมภีร์ทราธาตุงศ์ ซึ่งเป็นผลงานของพระธรรมกิตติเถระผู้มีอายุสมัยอาณาจักรไปโพนนารุงในตอนปลาย โดยท่านระบุว่าได้เรียบเรียงคัมภีร์ภาษาสิงหลชื่อว่าชินทันตธาตุงศ์ขึ้นใหม่ด้วยการแต่งเป็นฉันทภาษาบาลี นัยว่าเพื่อให้เป็นประโยชน์สำหรับผู้คนอาณาจักรอื่น²² คัมภีร์เล่มนี้แต่งขึ้นประมาณพุทธศักราช 1754 สมัยการครองราชย์ของพระนางสิลาวดีผู้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าปราคักรมพหุ (พ.ศ.1754-1755)²³

¹⁶ ที.ม. (ไทย) 10/239/240/ 179-180.

¹⁷ อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบบมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า 317-318.

¹⁸ อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิก ภาค 1, หน้า 108-109.

¹⁹ จดหมายเหตุแห่งพุทธจักรของภิกษุฟาเทียน, แปลและเรียบเรียงโดย พระยาสุรินทรภักข์ (จันทร์ตุงคสวัสดิ์), (พระนคร: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2522), หน้า 198-199.

²⁰ พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต, คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1, แปลโดย ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), หน้า 352.

²¹ Gunaratne Panabokke, *History of the Buddhist Sangha in India and Sri Lanka*, (Colombo: Karunaratne & Sons Ltd., 1993), pp. 92-93.

²² Somapala Jayawardhana, *Handbook of Pali Literature*, (Colombo: Karunaratne & Sons Ltd, 1994), pp. 40-41.

²³ พระธรรมกิตติเถระ, คัมภีร์ทราธาตุงศ์ ตำนานพระเขี้ยวแก้ว, หน้า 22.

สันนิษฐานว่าสมัยนั้นอิทธิพลของพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์จะมีความสำคัญยิ่ง ในฐานะเป็นสิทธิตามกฎหมายเพียงอย่างเดียวเพื่อขึ้นครองราชย์เหนือเกาะลังกา (the legitimate right to the sovereignty) พระนางสิริวดีจึงอาราธนาพระธรรมกิติเถระในฐานะราชครูให้แต่งตั้งกัมภีรท้าวธาดาทองศ์ขึ้น ส่วนหลักฐานฝ่ายไทยล้วนเดินตามกัมภีรท้าวธาดาทองศ์ทั้งสิ้น มีความผิดเพี้ยนบ้างเฉพาะชื่อบุคคลและสถานที่เท่านั้น²⁴ ผู้เขียนเห็นว่าความผิดพลาดดังกล่าวน่าจะเกิดจากการคัดลอกหลายครั้งหลายคราต่างกรรมต่างวาระ หรืออาจเกิดจากการตีความกันเองของพระสงฆ์ชั้นหลัง โดยปราศจากความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ของศรีลังกา หรือว่าอาจขาดแคลนคัมภีร์สำคัญของศรีลังกาเพื่อนำมาเปรียบเทียบความถูกต้อง

อิทธิพลของพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์ตามพราหฺมคัมภีร์นั้น พบเห็นเด่นชัดในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และพระนิพนพานโสทร ซึ่งเนื้อหาล้วนเน้นไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยการอ้างว่าเจ้าชายทันตกุมารและเจ้าหญิงเหมมาลาแห่งแคว้นกาลิงคะ ต้องการอยู่เชิฐพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์ แต่เรือสำเภาแตกถูกคลื่นซัดมาขึ้นที่หาดทรายแก้วทะเลรอบ จึงฝังพระธาตุไว้ที่หาดก่อนที่จะได้รับการช่วยเหลือจากพระอรหันต์ชื่อว่ามหาเถรพรมเทพ จึงสามารถเดินทางถึงเกาะลังกาอย่างปลอดภัย ผู้เขียนสันนิษฐานว่าเนื้อหาของตำนานดังกล่าวเป็นการขี้นบอกว่าหาดทรายแก้วทะเลรอบหรือตามพราหฺมคัมภีร์เป็นสถานที่อันพระพุทธรูปเจ้าทรงเลือกแล้ว เพื่อให้เกิดความหนักแน่นของเนื้อหาจึงเพิ่มการทํานายการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ของพระมหาเถรพรมเทพเข้ามา ซึ่งสมัยนั้นคณะสงฆ์สำนักอภัยศิวิหารโดดเด่นด้านคำสอนของมหายาน หากตรวจสอบคัมภีร์สามมหายานย้อนหลังไปถึงอโศกาวทานก็เห็นลักษณะของพุทธพยากรณ์เด่นชัด โดยไม่พบลักษณะของสาวกพยากรณ์แต่อย่างใด²⁵ สันนิษฐานว่าตีความเชื่อดังกล่าวน่าจะได้รับการมาจากศรีลังกาภายหลัง โดยเฉพาะคณะสงฆ์สำนักอภัยศิวิหารผู้ฝึกฝัคำสอนมหายาน

ผู้เขียนเชื่อว่าอิทธิพลความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์ในฐานะเป็นสิทธิโดยชอบธรรมในการครองราชย์เหนือเกาะลังกา (the legitimate right to the sovereignty) น่าจะส่งผลต่อความคิดของพระเจ้าจันทรภาณุแห่งตามพราหฺมคัมภีร์ไม่น้อย สังเกตได้จากการประกาศสงครามกับกษัตริย์สิงหลแห่งอาณาจักรคัมพเดนิยะว่า “จงมอบพระบาตรธาตุและพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์ของพระมุนีและราชสมบัติแก่เรา หรือไม่ก็จงมาสู้รบกัน”²⁶ เพราะอาจปักใจเชื่อว่าครั้งหนึ่งพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์เคยประดิษฐานที่หาดทรายแก้วทะเลรอบตั้งอ่างไว้ในตำนานของนครศรีธรรมราช ด้วยเหตุนี้เมื่อพระองค์ยกทัพไปแย่งชิงพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์ที่เกาะลังกา ย่อมถือว่าเป็นสิทธิโดยชอบธรรม เพราะถือว่าเป็นการยึดครองสมบัติเดิมอันเป็นของอาณาจักรตามพราหฺมคัมภีร์

ประเด็นน่าสนใจคือตีความเชื่อเรื่องพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์มาประดิษฐานที่หาดทรายแก้วทะเลรอบเกิดขึ้นสมัยใด หากถือเอาหลักฐานจากคัมภีร์ท้าวธาดาทองศ์น่าจะเกิดขึ้นสมัยอาณาจักรโปไหวนารุวะเป็นอย่างมากน้อยโดยพระสงฆ์ผู้ฝึกฝัฝ่ายมหายาน เหตุเพราะเรื่องราวของพระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าวรินทร์เป็นจุดเด่นของคณะสงฆ์สำนักอภัยศิวิหารผู้ฝึกฝัฝ่ายมหายานมาแต่ต้น แม้จะถูกลบบทบาทลงไปสมัยสำนักมหาวีรทรงอิทธิพล แต่ครั้งกษัตริย์ให้

²⁴ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช, หน้า 4-9; ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช, (พระนคร: โรงพิมพ์ยี่มศรี, 2481), หน้า 7-11; พระนิพนพานโสทร, หน้า 64.

²⁵ ความเข้าใจในเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวทาน, หน้า 61-63.

²⁶ พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต, คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 2, หน้า 296.

ความสำคัญด้วยการยกพระเยซูแก้วให้เป็นสิทธิโดยชอบธรรมของผู้มีสิทธิขึ้นครองราชย์เหนือเกาะลังกาย่อมทำให้พระเยซูแก้วมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวเกิดขึ้นสมัยพระเจ้าปราวกรมพาทุมหาราชแห่งอาณาจักรโปโพนนารูจะเป็นต้นมา พระสงฆ์ผู้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาถึงกวางต๋ยยังอาณาจักรตามพรลิงค์น่าจะนำคติความเชื่อเช่นนี้ติดตัวมาด้วย และทำการเผยแผ่และค่อยเกิดพัฒนาการจนเป็นคติความเชื่อสำคัญ และความเชื่อเช่นนี้น่าจะเป็นที่รับรู้และทรงอิทธิพลต่อสถาบันกษัตริย์ด้วย

คติการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์

คติความเชื่อเรื่องการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ของศรีลังกาพบเห็นครั้งแรกในคัมภีร์ที่ปวงศ์ โดยกล่าวถึงพระมหินทเถระผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมพูทวีป ได้รับมอบหมายจากพระอุปัชฌาย์ให้เป็นหัวหน้าพระสมณทูตเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกาะลังกา ครั้นปฏิบัติหน้าที่ครบห้าเดือนแล้วปรารถนาจะเดินทางกลับชมพูทวีปจึงกราบทูลกษัตริย์แห่งลังกาว่า “อาตมาทั้งหลายไม่ได้กราบไหว้ลูกรับประนมอัญชลีเคารพต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้านานแล้ว” คราวนั้นพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงทราบว่าพระเถระประสงค์จะให้สร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จึงทูลให้สามเณรสมณะเดินทางไปยังภูเขิฐพระธาตุรากขวัญเบื้องขวาและพระบรมธาตุมาจากพระเจ้าอโศก จากนั้นกษัตริย์ลังกาโปรดให้สร้างเจดีย์ทางด้านทิศใต้ของเมืองหลวงอนูราธปุระ และคัมภีร์เน้นว่าสถานที่สร้างสถูปเจดีย์นั้นอดีตพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ กล่าวคือ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมพุทธเจ้า และพระกัสสปพุทธเจ้า เคยเสด็จมาประทับนั่งเข้าสมาบัติ แม้พระโคตมพุทธเจ้าก็เคยเสด็จมาประทับนั่งเข้าสมาบัติบริเวณแห่งนี้เช่นกัน พร้อมพยากรณ์ว่า “เมื่อล่วงแล้ว 236 ปี จักมีพระภิกษุองค์หนึ่งชื่อว่ามหินทะ จักทำให้ศาสนาของเรารุ่งเรืองในลังกาทวีป และจักมีอารามที่น่ารื่นรมย์ขึ้นทางทิศทักษิณแห่งพระนครชื่อว่าอุปาราม ในคราวนั้นลังกาทวีปจักได้ชื่อว่าตามพินณิทวีป สารีริกธาตุของเราจักไปตั้งมั่นอยู่ในตามพินณิทวีปดังนี้”²⁷ หลักฐานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการสร้างสถูปเจดีย์เป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นพุทธานุสสติ เพื่อเตือนใจให้ผู้กราบไหว้รำลึกถึงพุทธคุณในฐานะผู้สามารถข้านะกิเลสตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า และเพื่อเป็นสิริมงคลสำหรับเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ถัดมาพบเห็นในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาเนื้อหาว่าด้วยการสร้างอุปารามเจดีย์ของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ นอกจากนั้นยังอ้างถึงสถานที่พระโคตมพุทธเจ้าเสด็จมาประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติอีกหลายแห่ง ดังเช่น มหาเจดีย์ ต้นมหาโพธิ์ มหิยังคณเจดีย์ มุติยังคณเจดีย์ ที่ชวาปีเจดีย์ และกัลยาณีเจดีย์²⁸ และหลักฐานอีกแห่งหนึ่งพบเห็นในคัมภีร์มหาวงศ์ รายละเอียดในคัมภีร์เล่มนี้เดินตามคัมภีร์ที่ปวงศ์และคัมภีร์สมันตปาสาทิกา แต่เน้นให้ความสำคัญแก่พระมหินทเถระ นอกจากนั้นเนื้อหายังเน้นการทรงอภิเษกของพระเถระด้วยการพยากรณ์ปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้ง ซึ่งหลักฐานดังกล่าวไม่ปรากฏพบเห็นในคัมภีร์ทั้งสองเล่มเบื้องต้น หากตรวจสอบเนื้อหาของคัมภีร์มหาวงศ์โดยละเอียดจะเห็นว่าเป็นการวางโครง

²⁷ พระคัมภีร์ที่ปวงศ์: ตำนานว่าด้วยการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป, แปลโดย บัณฑิต ลีชัยชาญ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็ดดิสัน เพรส โพรดักส์ จำกัด, 2557), หน้า 72-75.

²⁸ อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค 1, หน้า 109-114.

เรื่องให้พระมหินทลระเป็นผู้มีความสำคัญในฐานะปูชนียบุคคลของศรีลังกา ประเด็นสำคัญของการสร้างสถูปเจดีย์นั้น คัมภีร์มหาวงศ์พรรณนาว่าเป็นเพราะการกระทำมหาอวิชฐาน 4 ประการของพระโคตมพุทธเจ้า กล่าวคือ “1) ขอกิ่งพระศรีมหาโพธิ์ด้านขวาที่พระเจ้าอโศกทรงจับขาดเองทีเดียว จงประดิษฐานอยู่ในกระถางทอง 2) ครั้นประดิษฐานแล้ว ขอกิ่งนั้นจงปลงรัศมีอันงดงาม 6 ประการ จากผลและใบทำให้สว่างไสวไปทั่วทุกทิศ 3) ขอกิ่งพระศรีมหาโพธิ์นั้นพร้อมกับกระถางทองอันน่ารื่นรมย์ จงลอยขึ้นไปไม่ปรากฏ (แก้มหาชน) ประดิษฐานอยู่ในห้องหิมะตลอด 7 วัน 4) ขอพระธาตุรากขวัญเบื้องขวาของเรา ซึ่งประดิษฐานอยู่ในภูพาราม จงลอยขึ้นไปในอากาศ แล้วสำแดงมกปาฏิหาริย์ และ 5) ขอธาตุอันบริสุทธิ์ของเรา ประมาณ 1 หนาน ซึ่งประดิษฐานที่เหมมาลิกเจดีย์อันเป็นเครื่องประดับลังกา จงทรงเพศพระพุทธเจ้าเหาะขึ้นไปประดิษฐานอยู่ในอากาศสำแดงมกปาฏิหาริย์”²⁹ หลักฐานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการสร้างสถูปเจดีย์นอกจากเป็นสถานที่รำลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ยังเป็นการเชื่อมโยงทางการเมืองและการศาสนา ระหว่างชมพูทวีปกับเกาะลังกา สันนิษฐานว่าผู้แต่งคัมภีร์มหาวงศ์น่าจะเห็นการขาดความเชื่อมต่อของข้อมูลระหว่างคัมภีร์ทีปวงศ์กับคัมภีร์สมันตปาสาทิกา จึงนำมาปรับแก้ให้สมบูรณ์ลงตัวไว้ข้อบกพร่อง

ผู้เขียนเห็นว่าคติความเชื่อเรื่องการสร้างสถูปเจดีย์ของศรีลังกาน่าจะเป็นการเลียนแบบมาจากชมพูทวีปสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เพราะคัมภีร์หลายเล่มมีเนื้อหาสอดคล้องกันว่าพระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีพระราชศรัทธาต่อหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งนัก ด้วยการโปรดให้สร้างเจดีย์ 84,000 องค์ พร้อมทั้งทำพิธีเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่³⁰ ส่วนคัมภีร์อโศกาวาทานระบุว่าเหตุที่พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้สร้างเจดีย์ 84,000 องค์นั้น ประสงค์จะแบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้แก่หัวเมืองน้อยใหญ่ด้วยการเดินทางพระราชกิจวัตรของพระเจ้าอชาตศัตรู³¹ พระเกียรติคุณในฐานะองค์เอกอุปลัมภ์พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช น่าจะทำให้พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะผู้เป็นกษัตริย์ลังกาทรงดำเนินตาม³²

สมัยอาณาจักรโปฬินนารัฐพระวาจิสสรเถระได้แต่งคัมภีร์เกี่ยวกับสถูปเจดีย์เรื่องหนึ่งชื่อว่าพระคัมภีร์อุปวงศ์ เนื้อหาว่าด้วยประวัติความเป็นมาของการสร้างสถูปเจดีย์นับแต่การสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระเจ้าอชาตศัตรู พระเจ้าอโศกโปรดให้สร้างสถูปเจดีย์ 84,000 แห่ง แต่เนื้อหาของหนังสือเน้นหนักไปที่พระราชภารธุระของพระเจ้าทูลฐคามณีอภัยผู้สร้างมหาสถูป โดยผู้เขียนระบุว่าพระเจ้าทูลฐคามณีอภัยทรงห่มเทให้กับการสร้างสถูป ครั้นสวรรคตแล้วพระองค์จักบังเกิดเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระศรีอารยเมตไตย์³³ เป็นที่น่าสังเกตว่าพระนิพนพานโสตรคัดลอกเนื้อหาเฉพาะพระราชภารธุระของพระเจ้าอโศกมหาราช โดยละเว้นเรื่องราวของพระเจ้าทูลฐคามณีของลังกาเสีย เป็นไปได้หรือไม่ว่าผู้แต่งวรรณกรรมเล่มนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าพระยาศรีธรรมโคกราชแห่งนครศรีธรรมราชประพุดติดตามพระเจ้าอโศก

²⁹ พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต, คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1, หน้า 158-164.

³⁰ พระคัมภีร์ทีปวงศ์, หน้า 40-41; อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค, หน้า 63-64.

³¹ ความเข้าใจในเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวาทาน, หน้า 117.

³² พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต, คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1, หน้า 184.

³³ พระวาจิสสรเถระ, พระคัมภีร์อุปวงศ์ ตำนานว่าด้วยการสร้างพระสถูปเจดีย์, แปลโดย ปุ้ย แสงฉาย. (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นนทชัย, 2511), หน้า 85-122.

มหาราช ซึ่งสมัยนั้นคติพุทธราชาแบบพระเจ้าอโศกได้โลดแล่นอยู่ในความทรงจำของชาวพุทธทุกแคว้นแคว้นตลอดทั้งรับรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาในฐานะของกษัตริย์ศาสนูปถัมภ์ที่ยิ่งใหญ่สมัยหลังพุทธกาล พร้อมทั้งบทบาทในฐานะของกษัตริย์ที่ขยายวงพระราชอำนาจไปอย่างกว้างขวางโดยใช้แนวความคิดของธรรมวิชัย พระองค์จึงเป็นพระจักรพรรดิตามคติพุทธศาสนา³⁴

หลักฐานจากตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชได้กล่าวถึงพระราชดำริของพระญาศรีธรรมโศกราชว่า “ตัวเราได้สร้างพระเจดีย์วิหารแลก่อพระพุทธรูปปลูกต้นไม้พระศรีมหาโพธิ์ และได้ยกพระมาลิกะเจดีย์ที่เมืองอินทปัต”³⁵ สำหรับชื่อเจดีย์นั้นสอดคล้องกับจดหมายเหตุของวิเศษภาคะระผู้นำคณะทูตลังกาเข้ามาประเทศสยามสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เพื่อขอพระสงฆ์ไทยไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่อาณาจักรแคนตีได้ระบุว่า “กลางเมืองปาดลิมบุตรมีสถูปใหญ่เท่าสถูปวันเวลิที่โปโพนนารูวะในลังกา”³⁶ หลักฐานจากศรีลังการะบุชัดว่าสถูปเจดีย์ที่เมืองนครศรีธรรมราชเลียนแบบมาจากเมืองโปโพนนารูวะ แต่หากตรวจสอบอย่างละเอียดกลับไม่พบเห็นสถูปวันเวลิในเมืองโปโพนนารูวะแต่อย่างใด พบเพียงว่ามีเจดีย์วันเวลิในเมืองอนูราชปุระเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ดังปรากฏเห็นในจารึกแผ่นหินของพระเจ้ากิริตินิสสังกมัลละแห่งอาณาจักรโปโพนนารูวะตอนปลาย ซึ่งระบุว่าพระองค์ได้เสด็จไปบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์วันเวลิแห่งเมืองอนูราชปุระ³⁷ ผู้เขียนเห็นว่าเจดีย์มาลิกะตามสำเนียงไทยน่าจะหมายถึงวันเวลิเจดีย์แห่งเมืองอนูราชปุระ สังเกตได้จากรอบเจดีย์พระบรมธาตุในปัจจุบันนั้นมีช้างล้อมรอบ ซึ่งเป็นคติความเชื่อตามแบบสมัยอนูราชปุระ

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าดินแดนประเทศไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนาหินยานเป็นหลักมาแต่สมัยทวารวดี-ลพบุรี โดยนิยมสร้างพระสถูปเจดีย์เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าให้เป็นศูนย์กลางของบ้านเมืองและท้องถิ่น³⁸ ส่วนคติการใช้รูปช้างประดับศาสนสถานนั้นน่าจะมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา เพราะช้างเป็นสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทางศาสนามาแต่สมัยโบราณ และเป็นสัตว์มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ประติมากรรมรูปช้างพบครั้งแรกในศิลปะอินเดียโบราณที่เมืองโมเหินโจดาโรและเมืองฮาร์ป้า³⁹ การประดับช้างรอบฐานพระสถูปเจดีย์เชื่อว่าเป็นอนุสรณ์การชนช้างชนะศึกของพระเจ้าพุทธคามณโภยกัยเหนือพระเจ้าเอฬาระ หรือที่ชาวไทยรู้จักกันในนามวันเวลิเจดีย์ จึงโปรดให้

³⁴ Stuart Munro-Hay, *Nakhon Sri Thammarat the Archeology, History and Legend of a Southern Thai Town*, (Bangkok: White Lotus, 2001), p. 1.

³⁵ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช, หน้า 11.

³⁶ จดหมายเหตุของวิเศษภาคะระ เรื่องคณะทูตลังกาเข้ามาประเทศสยาม และสยามอุปสัมปทาจดหมายเหตุเรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป, (กรุงเทพมหานคร: บุญเจริญอินเตอร์เทรด จำกัด, 2532), หน้า 30.

³⁷ *Epigraphia Zeylanica being Lithic and other Inscriptions of Ceylon*, Vol. II, edited and translated by Don Martino De Silva Wickremasinghe, (New Delhi: Asian Education Services, 1994), pp.80-83.

³⁸ ศรีศักร วัลลิโภคม, ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยาม ประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2546), หน้า 140.

³⁹ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรีดิศ ดิศกุล, ศิลปะอินเดีย เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: องค์การการค้าของคุรุสภา, 2510), หน้า 36.

สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการชนช้างชนะศึกคราวนั้น⁴⁰ ผู้เขียนเห็นว่าการใช้ช้างเป็นประติมากรรมล้อมพระสถูปเจดีย์น่าจะเป็นนัยยะ กล่าวคือเจดีย์หมายถึงพระศาสนาอันเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด ส่วนช้างหมายถึงกษัตริย์ ซึ่งเป็นศาสนูปถัมภก คิดความเชื่อเช่นนี้น่าจะตกทอดมาถึงกษัตริย์รุ่นหลัง จนมีการสร้างเจดีย์รู้นวนเวลิหรือเจดีย์ช้างล้อม ส่วนการตั้งชื่อหาดทรายแก้วว่าเป็นสถานที่สร้างพระมหาธาตุเจดีย์ก็เป็นการชี้ให้เห็นร่องรอยของลัทธิลังกาวงศ์ เพราะว่า “หาดทรายแก้ว” ตรงกับคำว่า “รูวันแวนี” ของศรีลังกาอย่างลงตัว

บรรณานุกรม

- ความเข้าใจเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวทาน. ส. ศิวรักษ์ แปลและเรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2552.
- จดหมายเหตุแห่งพุทธจักรของภิกษุพาเทียน. แปลและเรียบเรียงโดย พระยาสุรินทรฤาชัย (จันทร์ ตุงคสวัสดิ์). พระนคร: มุลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2522.
- จดหมายเหตุของวิเศษาคะระ เรื่องคณะทูตลังกาเข้ามาประเทศสยาม และสยามอุปถัมภ์พา จดหมายเหตุเรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป. กรุงเทพมหานคร: บุญเจริญอินเตอร์เตอร์เรตจำกัด, 2532.
- เฉลิม จันปฐมพงศ์, “พระนิพนพานโสตร์: การศึกษาเชิงวิจารณ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526.
- ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. พิมพ์ในงานปลงศพ นางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา). พิมพ์ที่โรงพิมพ์โกสณพิพรรฒนาการ. เมื่อปีมะโรง พ.ศ.2471.
- ธนธร กิตติกันต์. มหาธาตุ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2557.
- พระธรรมกิตติเถระ. คัมภีร์ท้าวธาตุวงศ์ ตำนานพระเขี้ยวแก้ว. ปรีวรรตและแปลโดย นายสวาท เหล่าอูด. กรุงเทพมหานคร: อีรพงษ์การพิมพ์, 2544.
- พระคัมภีร์ทีปวงศ์: ตำนานว่าด้วยการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป. แปลโดย บัณฑิต ลิวชัยชาญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, 2557.
- พระนิพนพานโสตร์ ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ ส่วนวันที่ 1. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2528.
- พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต. คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1-2. แปลโดย ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- พระวาจิสสรเถระ. พระคัมภีร์ทีปวงศ์ ตำนานว่าด้วยการสร้างพระสถูปเจดีย์. แปลโดย ปุ้ย แสงฉาย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นนทชัย, 2511.
- เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางตลับ จันทราทิพย์ ณ ฌาปนสถาน กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 19 ธันวาคม พุทธศักราช 2510.
- ศรีศักร วัลลิโภคม. ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2546.
- ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรรดิ ติศกุล. ศิลปอินเดีย เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2510.

⁴⁰ สุรพล ดำริห์กุล, เจดีย์ช้างล้อมกับประวัติศาสตร์บ้านเมืองและพระพุทธศาสนาในลังกาวงศ์ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 35.

- สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2529.
- สุรพล ดำริห์กุล. เจดีย์ช้างล้อมกับประวัติศาสตร์บ้านเมืองและพระพุทธศาสนาปางวางศ์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- G.P. Malalasekera. ศรีลังกา: ว่าด้วยประวัติศาสตร์ การณ์พระศาสนา และวรรณคดี. แปลโดย ลังกา กุมาร. นครปฐม: สำนักพิมพ์สาละ, 2545.
- อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค 1 ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.
- อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.
- Epigraphia Zeylanica being Lithic and other Inscriptions of Ceylon. Vol. II. edited and translated by Don Martino De Zilva Wickremasinghe. (New Delhi: Asian Education Services, 1994.
- Gunaratne Panabokke. History of the Buddhist Sangha in India and Sri Lanka. Colombo: Karunaratne & Sons Ltd., 1993.
- Somapala Jayawardhana. Handbook of Pali Literture. Colombo: Karunaratne & Sons Ltd, 1994.
- Stuart Munro-Hay. Nakhon Sri Thammarat the Archeology, History and Legend of a Southern Thai Town. Bangkok: White Lotus, 2001.